

עין משפט נר מצוה
 ד מ"י פ"ג מהל' שמיטה ויוצ' לה' יא ומ"י פ"ט מהל' מעשר שני הל' ח טו"ש"ע י"ד ס"י ר"ד סעיף ד.]

מסורת הש"ס

(ג) יצמות דף פג: ר"ה דף י.

רמב"ם דפוס ישן

ו נוטעין. ידוע: **מבריכין**. להשכיב האילן בארץ על ארכו ולהחזיר העפר עליו ויצמחו בו אילנות רבות: **ומבריכין**. פי' לנטוע בגוף האילן והתנאים כולן מסכימים שצריך שתעלה לו שנה קודם שנת השמטה ואז יהיה מותר הנטיעה ההיא ערב שביעית והם חולקין בדבר זה שדעת תנא קמא יום אחד בשנה חשוב שנה ודעת רבי יהודה ורבי יוסי ור' שמעון שלשים יום בשנה חשוב שנה וכולן מסכימין שהוא צריך שתעלה לו שנה אחר זמן

ליקוטים

1. במשנה. אין נוטעין. עיין ר"ש ד"ד פחות כו'. ול"נ דודאי דקאי גם לשביעית, דגם בשביעית דל"י 40 יום לפני ר"ה הלכתא גמירה לה כמ"ש במ"ק (ג' ע"ב), אלא דמתני' היא אליבא דרבי מאיר דסבירא ליה יום אחד בשנה חשוב שנה ואין צריך אלא יום אחד קודם שביעית כמ"ש בפ"ק דר"ה (י"ב), הסתם מתניתין כוותיה, דר' 41 נחמן קאמר אליבא דרבי אלעזר דסבירא ליה ל' יום בשנה חשוב שנה, דהלכתא כוותיה. ועי' ר"ה ד' (ע"ב), ודברי הר"מ אינם מובנים.

40 בספר פאת השולחן (סימן כ"א טעף כ"ה) הביא קטע זה מ"קיצורי פירוש הגר"א בכ"י וגרס כאן: ל' יום (ומחק לאות י"ד). ואפשר דיש למחוק תיבות "דגם בשביעית", שהיא לכא"ו כפליגת מטעה. 41 נדפס ור' נחמן.

הערות לר"ש

13 כ"י. ובר"י: שאדם רשאי לנקוב את האילן. 14 דאפילו רבנן מודו דשרי לטון אילן אפילו בשביעית כדאיתא במסכת ע"ז דף נ ומטעם דאוקמי אילנא, ולא אסור אלא לטון הפירות דהוי פטומא פירא. וגם ליכא למימר דרבי שמעון מיירי בשאר עבודת האילן ומתיר אף בשביעית עצמה דהא לעיל (מ"ג) אסור רבי שמעון בפיסולו של אילן, וגם הא כתיב כרמך לא תזמור. אלא על כרחך דמיירי בשאר עבודת אילן ומיירי במוצאי שביעית (תוס' רע"ק"א). 15 מלאכת שלמה. 16 בהג' הגר"א תיבות "עד ט"ו בשבט" נמחק. 17 כ"י. ובר"י: למקום שנהגו שלא לטון. 18 אינו כן דר"ש לא פליג אלא באילן (הג' הגר"א).

שמעון מתיר. לטון ולנקוב את האילן עצמו, קסבר שאדם רשאי בעבודת¹³ האילן ללא אסור רחמנא אלא עבודת קרקע. ומיהו לא יתכן לומר דקאי אסיכה דאפילו רבנן מודו¹⁴ כדאשכחן במסכת ע"ז צפ' ר' ישמעאל (דף נ:): סכין שמן לגיזום זין צמועד זין צשביעית, ועוד ללעיל (מ"ג) אסור ר' שמעון צפיסולו של אילן, ועוד הכתיב (ויקרא כה) וכרמך לא תזמור. אלא אמת לאשמעינן דאילן מלא פירות שביעית מותר לעשות צמוצאי שביעית כל עבודות הצריכות לאילן, כדתינא בתורת כהנים [צפרשת זהר סיני (ויקרא כה ה)] (שבת) [שנת]¹⁵ שבתון יהיה לארץ, כיון שיצאת שביעית

אע"פ שפירושה שמיטה מותר אמת לעשות מלאכה בגופו של אילן, אבל פירותיו אסורין עד ט"ו צשצט¹⁶: ירושלמי (הל' ג'). אן תנינן סכין הפגין, תני דצית] רבי אלו הן פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית, ר' אלעזר לא צא רבי יהודה אלא להקל, על דעמיה דר' יוחנן לא צא רבי יהודה אלא להחמיר. פירוש. תנא דבית רבי. לר' יוחנן קא מפרש מתני' [דפגין] ערב שביעית שנכנסו לשביעית ארישא קאי, כלומר הא דאמרן סכין את הפגין ומנקצין אותן עד ראש השנה היינו צשל ערב שביעית שנכנסו לשביעית, ושמא צמתני' גופה הוה תני אלו הן. והא דקתני מתני' לא סכין ולא מנקצין לאו אשל ערב שביעית שנכנסו לשביעית קאי, אלא אשל שביעית שיצאו למוצאי שביעית לחודייהו קאי. והשתא רבי אלעזר הוה מפרש מתני' כפשטה צלא אלו הן, וסכין ומנקצין צשל שישית שאין נכנסין לשביעית, אבל צשל שישית שנכנסו לשביעית או של שביעית שיצאו למוצאי שביעית לא סכין ולא מנקצין. ורבי יוחנן כתיב דצית רבי. הלכך על כורחין לר' אלעזר רבי יהודה להקל דמוכח צמוספתא (פ"א) דרבי יהודה אפגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית קאי, וקאמר תנא קמא לא סכין סתם ולא מפליג זין מקום שנהגו לטון למקום שלא נהגו לטון¹⁷. ולר' יוחנן על כורחין להחמיר, דתנא קמא שרי צכל ענין. תניא בתוספתא (פ"א). פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית ר' יהודה אומר מקום שנהגו לטון אין סכין מפני שהיא עבודה, מקום שנהגו שלא לטון סכין. ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית הכל שזין שאין סכין ואין מנקצין אותן. פירוש. הבל שזין. ר' יהודה ותנא קמא. אבל ר' שמעון פליג¹⁸ כדפרישית צמתני': **ו אין נוטעין ואין מבריכין**. נטיעה שייכא צכל אילנות [אצלן] הצרכה צגפן צדתן (פ"ו מ"א דלח"ט)

המצריך את הגפן, שזופף את הזמורה צארץ: **אין מבריכין**. שמיצא גרופית של¹⁹ זית ומרכיבה צתוך זית אחר: **פחות מל"י יום**. צפ"ק דר"ה (דף י:): אמר רב נחמן אמר רבה צר אצוה, לדברי האומר ל' צריך ל' ול', לדברי האומר ג' צריך ג' ול', לדברי האומר שתי צצמות צריך שתי צצמות ול' יום. [דכל הנך שיעורי דשלושים ודשלושה ושתי צצמות צקליטה פליגי צכמה נקלטת], וצעינן שתהא נקלטת²⁰ קודם שיצא תוספת שביעית, ואם נקליטה צתוספת שביעית יעקור. ומיהו ר"ת מפרש דרב נחמן אמר רבה צר אצוה לאו אשביעית קאי אלא אערלה²¹ קאי. משום דקשיא ליה חדא דלשון משנתניו לא משמע כן. ועוד מדתינא צפ"ק דראש השנה (דף ט:): אחד הנוטע ואחד המצריך ואחד המרכיב ערב שביעית ל' יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה ומותר לקיימן צשביעית, פחות מל' יום לפני ראש השנה לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן צשביעית, וקאמר התם (דף י:): לימא דלא צרבי מאיר דאמר יום אחד צשנה חצו צשנה, דתינא פר האמור צצורה סתם צן כ"ד חודש ויום אחד דברי רבי מאיר ר' אלעזר אומר צן כ"ד חודש ול' יום, ופריך אלא מאיר ר"א ל' ול' צע, ומייתי [מןמתניתין] דהכא ומדרב נחמן אמר רבה צר אצוה. והשתא אי אמתני' דהכא קאי מאיר קשיא ליה אי צציימתא כר' אלעזר, הא כי היכי דצמתני' דהכא קתני ל' ומוקמינן להו צקליטה צלא ל' של תוספת הכי נמי [נימא] דל' דצציימתא צל' של קליטה צלאו הנך דתוספת, דל' ול' צעי. ועוד דצסמוך צגי אורו

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

זו נקראת הרכבה. והגוים עושין ענין אחר כדתינא בכלאים (ירושלמי פ"א ה"ד) גוי שהרכיב אגוז על הפרסקי אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל ממנו ייחור ונוטעו במקום אחר, מה נפיק מינהו, קדיר ופירסקא¹. ודתינא² מזהמין ומתליעין בשביעית הא לא קשיא, תרי זיהומי הוו חד אוקומי אילנות ושרי, וחד אברויי אילני [ואסור בשביעית עצמו אבל עד ראש השנה מזהמין]³. **ערב שביעית פחות** 1 כנראה צצ"ל "קדירו פירסקא" וכמו שהוא בכמה ראשונים שם (הגרנ"ז). 2 שייך אלעיל מ"ד (הגרנ"ז). 3 בכ"י נוסף כאן: וכן פורכין. והגיה הגרנ"ז צצ"ל "וכן סכין", עיין בע"ז דף נ ב.

פירוש הרא"ש

ו אין נוטעין ואין מבריכין. נטיעה שייכא צאילן והצרכה צגפן צדתן המצריך את הגפן, [ש]כופף את הזמורה צארץ: **מבריכין**. ענף צתוך אילן: **פחות משלושים יום**. 19 כ"י. וברפוס"י: שתהא נשרשת הנטיעה בארץ קודם. 20 כ"י. ובר"י: אלא אעלמא קאי

ופירוש ק"יטה לקיחה וחטיפה, והיא צטוי מושאל
אכלס להתחצרות האילן צארך והתפשטות שרשיו צארך.
והס חולקים גם צוה, והיינו שתנא קמא אומר לשלשים
יוס קולטת ור' יהודה אומר לשי"שה ימים ור'

ודוחן ופרגין ושומשמין (מ"ו) דמתחלק לענין שביעית צין
השרישו לפני ראש השנה להשרישו לאחר ראש השנה
משמע ללא חיישינן צמה שמשרישין צתוספת שביעית,
דקתני שביעית דומיא דמעשר. ומפרש ר"ת דהכי

או הבריך או הרכיב* יעקור. ר"ה
יהודה אומר כל הרכבה שאינה
קולטת לג' ימים* שוב אינה קולטת.
ר' יוסי ור"ש אומרים ה"ב שבתות:
ז (יהאורז) והדוחן והפרגין
והשומשמין שהשרישו לפני ראש
השנה מתעשרין

קאמר רב נחמן, לדברי האומר
ל' לקליטה צביעית צריך ל'
ול' לענין ערלה, אצל לענין
שביעית לא חיישינן אלא שלא
תקלוט צביעית [עגמה], ולר'
יהודה דקולטת צשלשה ימים
מותר לקיימן כיון דלא נקלט

* ראה ל'שטים להלן עמוד ג.
שלשים ושלשה ימים לפני ראש השנה, שלשה ימים
לקליטה ושלשים יום כדי שתעלה לו שנה אחר קליטה.
ולדעת תנא קמא צריך שיטע שלשים יום צלצד לפני
ראש השנה. והיה מן הדין שיהא צריך שלשים ואחד
ימים, שלשים יום לקליטה ויום אחד אחר הקליטה כדי
שתעלה לו שנה, כפי צביאורנו לשיטתו שהוא אומר יום
אחד צשנה חשוב שנה, אלא שהוא קוצר יום שלשים
עולה לכאן ולכאן, דהיינו שהוא נמנה מימי הקליטה
ונמנה כאילו הוא לאחריהן, ועולה צו שנה. והלכה
כר' יוסי ואפילו צומן הזה: ז אורז "ארז", וכבר
פירשנוהו (דמאי פ"ג מ"א). ודוחן אלדכין: ופרגין
"אלכ'שכ'אש": ושומשמין "אלמסס". וצאלו
הארבעה מינים צלצד קצבו צהס ששרישו קודם שביעית.
ופסק ההלכה הולכין צהן אחר גמר הפרי. אצל התצואה
עד שתציה שליט, ועמידין אנו לצאר זה (מעשרות פ"א
מ"ג). והירק הולכין צו אחר זמן לקיטתו. וכן אמרו
(ר"ה יג צ) ירק אחר לקיטתו למעשר: ומה שאמר כאן
לפני ראש השנה אינו מכוון דוקא על ראש השנה
של שנה שביעית, אלא רוצה לומר שאם השרישו לפני
ראש השנה יהיה דינס למעשרות דין שנה שעברה, אם
היה חייב צשנה שעברה מעשר עני זה מפריש
מהס מעשר עני, ואם היה חייב צה מעשר שני הרי זה
מפריש מהס מעשר שני. והשנים שמתפרשים צהן
מעשר עני צמקום מעשר שני הן השלישית מן השמטה
והשישית, כמו שהזכרנו לעיל (דמאי פ"ד מ"ג) ועוד יזכר
כמה פעמים (מע"ש פ"ג מ"ז ואצות פ"ה מ"ט) ונוסף
לצאר. ואם הזדמן שתהיה שנה זו שנה שביעית, הרי הן
כפירות שישית ומותרין צביעית. ואם לא השרישו קודם
אירע שתהיה השנה הצאה שביעית הרי הן אסורין צביעית ואסור לאוכלן, אלא דינן כדין ספחי שביעית.

לפני ראש השנה דאסור ליטע משום תוספת שביעית
מדאורייתא כמו חרישה, דלא תזמור כתיב ואמר' צריש
מועד קטן (דף ג.) דזמירה צכלל זריעה, וכל שכן נטיעה
דדמיא טפי לזריעה ועיקר מלאכה [היא] טפי מזמירה
דמוכח צפ' כלל גדול (שבת דף עג.) דזמור חייב משום
נוטע. אף על פי כן רצינו חס היה אומר דמותר ליטע
צתוספת שביעית, דהויא כשאר תולדות, דאמרין צריש
מועד קטן (ג.) דכתיב את ספיח קצירך לא תקצור ואת
ענבי נויך [לא תצור] ואמרין מכדי זמירה צכלל זריעה
וצריעה צכלל קצירה למאי הלכתא כתיבנהו רחמנא
למימרא דאהני תולדות הוא דמחייב אתולדות אחריני
לא מיחייב, ולא גזרו צתוספת. ולא יתכן צללל²². ואורז
ודוחן ופרגין ושומשמין נמי אע"פ שזריעתן מלאכה
דאורייתא דכתיב לא תזרע, מ"מ לא חיישינן, וצלצד
שישרישו לפני ראש השנה, אע"ג דצאיסור זרע. והא
דמייתי צסוף הערל (יבמות פג.) הא דרצ נחמן גצי הלכה
כר' יוסי צאנדורגינוס וצהרכבה, לאו משום דאחי רב
נחמן לפרושי מתני' דשביעית דלא מייתי לה אלא
למימרא דאף לענין ערלה הלכה כר' יוסי: קולצבת.
מלשון ולא את הצמר ליורה אלא כדי שיקלוט העין,
צפ"ק דשבת (דף טו:) ז אורז ודוחן. מיני קטניות הן
וקורין אותן צלע"ז (מיליו) פרגין. פירש צערון מקו
צלשון כעגן, והוא כעין רימון מלא זרע והזרע מתקשקש
צקליפתו כעין שומשמין: מתעשרין לישעבר.
כמעשר שנה שעברה, אם שניה מתעשרין מעשר שני
ואם שלישית (מעשר ראשון) מעשר עני: זמותרין

עין משפט נר מצוה
ה מיי" פ"ג מהל' שמיטה ויזל
הל' יא [ומיי" פ"ט מהל' מעשר
שני הל' ח טוש"ע י"ד ס' ר"ד
סעיף ד]. ר מיי" פ"ד מהל'
שמיטה ויזל הל' יא ופ"א מהל'
מעשר שני ונטע רצעי הל' ח
סמג לארין קמא.

מסורת הש"ס
(ד) [פסחים נה.] ה) ר"ה דף יג.

רמב"ם דפוס ישן
קליטה: ופי' קליטה לקיחה
וחטיפה והיא מליצה לחבור
האילן בארץ ולהסתכות חוטי
השרש בארץ והם כמו כן
חולקין בקליטה שתנא קמא
אומר לשלשים יום קולטת
ר' יהודה אומר לשי"שה
ימים ור' יוסי ור' שמעון
אומרים לשי"ש שבתות.
וא"כ נתחייב ממה שסיכנו
שדעת רבי יוסי ור"ש שצריך
לנטוע קודם ראש השנה במ"ד
יום שתי שבתות לקליטה ול'
יום לאחר קליטה כדי שתעלה
לו שנה ולדעת רבי יהודה
צריך לנטוע קודם ראש השנה
בצ"ג ימים ג' לקליטה ול' יום
כדי שתעלה לו שנה אחר
קליטה ולדעת תנא קמא צריך
לנטוע שלשים יום קודם ראש
השנה בלבד א"כ מסתברא
שהוא צריך ל"א יום ל' לקליטה
ויום אחד אחר קליטה כדי
שתעלה לו שנה כמו שבארנו
מדעתו שהוא אומר יום אחד
בשנה חשוב שנה אבל הוא
סובר יום שלשים עולה לכאן
ולכאן ר"ל שהוא נמנה מימי
הקליטה ונמנה עם מה שאחריו
ותעלה לו שנה והלכה כר'
יוסי: ז אורז. ידוע וכבר
פירשנוהו: ודוחן. בערבי
דכוין ובלע"ז מ"ל: ופרגין.
בערבי שבאיש: ושומשמין.
סומסם ואלו ארבע מינים בלבד
היה הכוונה בהם שמתשריש
קודם שביעית אבל התבואה
עד שתביא שליט כמו
שנבארהו בעתיד והירק הולכין
בו אחר זמן לקיטתו וכן אמרו
ירק אחר לקיטתו למעשר
ושאר ר"אש השנה אין

ליקוטים
ז. במשנה. האורז והדוחן
והפרגין והשומשמין
שהשרישו לפני ראש השנה
מתעשרין לשעבר ומותרין
בשביעית. הרא"ש הל' עולה
סי"ט. (שדה צופים)
ט. ר"מ (ר"י). ד"ה ושומשמין.
ושאמר ראש השנה אין
הכוונה על ר"ה של שנה
שביעית אבל הוא רוצה
שכשישרישו קודם ר"ה וכו'
דין שנה שעברה אם נתחייב
כצ"ל. (יעב"ץ)

הערות לר"ש
22 עיין בר"ש פ"א סוף מ"א.

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

מיליו. והפרגין. פי' בערוך מקו בלשון כנען ובלשון
ערבי כשכש. והוא ענין רמון אבל לא עגול כמוהו
ומלא זרע כחרדל וכשמנענעו קורא קיש קיש
וכשינקב יוצא הכל מן הנקב והוא מתוק ועושין
ממנו שמן כמו השומשמין. שומשמין. מסמי.
שהשרישו לפני ראש השנה מתעשרין לישעבר. [פי'
במעשר שנה שעברה, אם שנייה מתעשרין מעשר
שני, ואם שלישית מתעשרין מעשר עני. ומותרין

מאי טעמא דכל הני תנאי סבירא להו ל'
יום לפני ראש השנה חשובין שנה. מאן דאמר ל',
בעי ל' ול', כיצד ל' לקליטה ול' לשנה. ומאן
דאמר ג', בעי ג' ול', ג' לקליטה ול' לשנה. ומאן
דבעי ב' שבתות, בעי ב' שבתות [ול', ב' שבתות]
לקליטה ול' לשנה. ואם נטע או הבריך או הרכיב
פחות משיעורא דילהו לכל חד וחד כי טעמיה
יעקור. ז האורז והדוחן וכו'. בלע"ז אורז ריזו דוחן
1 הגהת הגר"ח.

פירוש הרא"ש

הזרע צמוכו [כעין] שומשמין: מתעשרין לישעבר.
כמעשר שנה שעברה אם שניה מעשר שני ואם שלישית מעשר
עני: זמותרין בשביעית. דאין צהס קדושת שביעית כיון

קלטה [צתוספת] שביעית יעקור: ז אורז ודוחן. מיני
קטניות וקורין אותן מילפניל: פרגין. פי' צערון (מ"ק)
[מקו] צלשון כעגן והוא כעין רימון מלא זרעוין ומקשקש